

ПОЛІТИКА ІМПОРТОЗАМІЩЕННЯ ЯК ПЕРЕДУМОВА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Еней Я.І.

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Постановка проблеми. В економіці України тривають процеси після кризового відновлення. Проте як і раніше основою зростання залишаються традиційні чинники, пов'язані з позитивною світовою кон'юнктурою на базові низько- та середньотехнологічною категорією товарного експорту України, відносно дешевою ресурсною базою, низькою вартістю робочої сили. Економіка України потребує глибоких перетворень у промисловості, що дасть змогу підвищити економічну стійкість країни і зменшити її залежність від імпорту. Найбільш реальні перспективи вітчизняної економіки значною мірою пов'язані з розвитком внутрішнього ринку, що може бути реалізовано за рахунок посилення орієнтації вітчизняних підприємств на задоволення потреб внутрішнього ринку та розвитку виробництва імпортозаміщуючих товарів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика політики імпортозаміщення не досить широко висвітлена у вітчизняній літературі. Головним аспектам цієї проблеми присвячені роботи Жаліло Я.А., Сменковського А.Ю. та Гельбарс В.

У наукових працях зарубіжних вчених ми можемо ознайомитись з загальнотеоретичними та практичними аспекти застосування політики імпортозаміщення: П. Ліндерт; О. Кіреєва; Кадочников П.А. та ін.

Проблеми промислового виробництва висвітлено в працях Амоші О. І., Дорогунцова С. І., Горського О. В., Кваснюка Б. А., Якубовського М. М. Питання, пов'язані з імпортозаміщенням, останнім часом досліджувалися вітчизняними та російськими вченими, такими як Давиденко С., Лебедев К., Назарчук Е., Остапенко Т. В роботах цих вчених досліджено причини і наслідки зростання імпорту, імпортозаміщення виробництва в окремих галузях. Разом з тим, недостатньо вивчено питання щодо активізації імпортозаміщення в процесі структурної перебудови економіки України.

Постановка завдання. Проблема імпортозаміщення актуалізується у зв'язку із високим рівнем дефіциту зовнішньоторговельного балансу України та сповільненням динаміки експорту в умовах світової економічної депресії.

Пріоритети політики імпортозаміщення визначаються за результатами аналізу частки продукції окремих галузей вітчизняної промисловості у структурі внутрішнього споживання, а також аналізу галузевої, географічної і продуктової структури імпорту промислової продукції. Частка промислової продукції вітчизняного виробництва у структурі внутрішнього споживання скорочується.

Виклад основного матеріалу. Поняття «імпортозаміщення» стало популярним в 1950-х і 1960-х років в якості стратегії для сприяння економічній незалежності і розвитку в країнах, що розвиваються. Проте дані починання не увінчались успіхом, здебільшого через неефективність засобів праці виробництв країн третього світу, і в результаті їх нездатності конкурувати в умовах глобалізації ринку. Імпортозаміщення (рос. «импортозамещение») скорочення або призупинення імпорту певних товарів в результаті налагодження виробництва у країні таких самих або аналітичних товарів [3]. Вона являє собою безпосередньо процес скорочення або припинення імпорту певних товарів шляхом їх заміщення на внутрішньому ринку країни аналогічними вітчизняними, адекватними або мають більш високі споживчі властивості та вартістю не вище імпортних.

Імпортозаміщення має бути перехідним етапом у процесі реструктуризації економіки та використовуватися для пришвидшеної модернізації та розвитку нових напрямів у промисловості, після чого має відбуватися послідовний перехід до експортоорієнтованої моделі розвитку, що обумовлено обмеженістю внутрішнього ринку та необхідністю забезпечення нових ринків збуту. Це передбачає поступове зниження державного протекціонізму та стимулювання розвитку конкуренції.

Імпортозаміщення являє собою процес скорочення або припинення імпорту певних товарів шляхом їх заміщення на внутрішньому ринку країни

аналогічними вітчизняними, адекватними або мають більш високими споживчими властивостями і вартістю не вище імпортних [7].

Політика імпортозаміщення передбачає розвиток економіки переважно за рахунок її внутрішніх ресурсів. Крім того, при виробництві товарів, орієнтованих на внутрішній ринок, складно отримати економію за рахунок обсягу виробництва. Виходячи з цього, для підтримки конкурентоспроможності локального товаровиробника часто запроваджуються заходи з обмеження конкуренції з боку імпортової продукції, здебільшого, шляхом введення додаткових податків на імпортовані товари і штучного завищення обмінного курсу національної валюти.

У багатьох країнах брали до уваги політику імпортозаміщення, але в більшості випадків вона не давала відчутних і довгострокових результатів, оскільки не призводила до підвищення ефективності економіки.

Для того щоб вітчизняний товаровиробник перебував у перевазі над імпортним використовували найрізноманітніші методи, проте вони не гарантували результату і, часто включали встановлення високих імпортних мит, що не сприяло розвитку здорової конкуренції на внутрішньому ринку і знижувало ефективність самої економіки. Товари вітчизняного виробника виявлялися затребуваними лише на внутрішньому ринку, що в свою чергу призводило до зниження експорту і скорочення валютних надходжень. У результаті цього утворюється дефіцит валютних коштів для придбання обладнання і технологій, необхідних для удосконалення виробничо-технологічної бази підприємств. Таким чином, економічне становище країни погіршується.

Останніми роками імпорт України зростає динамічніше, ніж експорт.

Основою зростання національної економіки є насамперед розвиток промисловості, сільського господарства та сфери послуг. Ці галузі по-різному включені до системи світогосподарських відносин: вони можуть бути експортоорієнтованими, імпортозаміщуючими чи нейтральними. Національна

економіка, що активізує імпортозаміщуючі виробництва, характеризується як така, що здійснює імпортозаміщуюче зростання.

Розвиток імпортозаміщуючих галузей передбачає такі етапи:

- одержання закордонних чи національних інвестицій для вкладання у розвиток підприємств, що виготовляють продукцію-замінник імпорту;
- запозичення іноземних технологій з виготовлення замінника, або використання вітчизняної технології;
- експорт імпортозамінників за межі країни.

Україна на сьогодні відзначається високим рівнем імпортозалежності.

Потреба в імпортозаміщенні окремих груп товарів пов'язана також із тим, що в часи економічної нестабільності, коли товари, які до цього широко імпортувалися в країну, перестають надходити на національний ринок через подорожчання, викликане зміною курсу національної валюти, зростанням імпортного мита тощо. У такі періоди проблема заміщення імпортних товарів дешевшими вітчизняними стає не просто актуальною, а нагальною, особливо якщо це стосується товарів першої необхідності [5].

Диспропорційність українського промислового виробництва обумовила синхронні темпи приросту товарного імпорту.

Від'ємне сальдо зовнішньої торгівлі за 2011 р. порівняно з попереднім роком збільшилося на 4,9 млрд дол. США [1]. Обсяг імпорту промислових товарів за останніх десять років збільшився приблизно в 4 рази, у той час як власне виробництво зросло лише у 3,2 разу.

Залежність від імпорту пов'язана з невідповідністю структури виробництва потребам внутрішнього ринку та низькою конкурентоспроможністю значної кількості вітчизняних товарів. Тому розвиток імпортозаміщення є необхідним в процесі реструктуризації промисловості.

Промисловість є наймасштабнішим сектором економіки України, в якому виробляється близько 40% загальноукраїнського випуску товарів і послуг, 80% їх експорту, створюється понад 30% валової доданої вартості [1]. Проте, якщо експортується переважно матеріально- і енергосировинна продукція низького

рівня переробки, то імпорт, навпаки, складається з високотехнологічної продукції поглибленої переробки та товарів кінцевого споживання. В цих умовах є необхідним реформування «традиційних» галузей промисловості та розвиток високотехнологічних виробництв.

Загалом національна промисловість залишається технологічно залежною від імпорту сучасних технологій та наукоємних товарів. Відповідно до вітчизняного законодавства, зокрема Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність», видатки державного бюджету на науку мають становити не менше 1,7% ВВП, однак фактично цей показник вдвічі менший.

Імпортозаміщення у промисловості потребує інноваційного розвитку економіки України. Для цього необхідне, перш за все, належне фінансування науки і науково-технічних розробок.

Одним з джерел фінансування імпортозамінного виробництва є прямі іноземні інвестиції. Їх частка у загальній структурі накопичених обсягів у 2010 р. знизилася до 31,4%.

Залучення ПІІ потребує упорядкування державного управління ними. Державне управління повинно ґрунтуватися на системі органів державної влади, що відповідають за контроль над іноземними інвестиціями. До цих заходів відносять також встановлення інвестиційних та надання податкових пільг для іноземних інвесторів, що вкладають капітал у виробництво інноваційної імпортозамінної продукції.

Для фінансування імпортозамінного виробництва можуть використовуватися власні кошти підприємства (прибуток та амортизаційні відрахування), позичкові і залучені фінансові ресурси, бюджетні інвестиційні асигнування, кошти іноземних інвесторів.

Політика імпортозаміщення передбачає розвиток економіки переважно за рахунок внутрішніх ресурсів країни. Крім того, при виробництві товарів, орієнтованих на внутрішній ринок, складно отримати економію за рахунок обсягу виробництва. Тому для підтримки конкурентоспроможності локального товаровиробника часто запроваджуються заходи з обмеження конкуренції з

боку імпортової продукції, зокрема, шляхом введення додаткових податків на імпортовані товари і штучного завищення обмінного курсу національної валюти.

Висновки. Таким чином, розвиток імпортозаміщення в Україні створить умови для переходу до сталого економічного зростання, забезпечить просування економіки до високих показників конкурентоспроможності. На основі проведених досліджень можна заключити, що удосконалення структури промислового виробництва потрібно здійснювати в напрямку зменшення частки енергоємних і сировинних виробництв та зростання частки інноваційних. Для стимулювання імпортозаміщення доцільно застосовувати інструменти грошово-кредитної та бюджетно-фіскальної політики.

В якості перспектив подальших розробок може слугувати дослідження щодо розвитку імпортозаміщення в умовах зростаючої транснаціоналізації виробництва.

Список використаних джерел:

1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.
2. Федулова Л. Тенденції розвитку високотехнологічного сектору економіки України / Л. Федулова // Економіст. – 2009. – № 1 (січень). – С. 34–41.
3. Якубовский М. М. Реструктуризація промисловості як засіб подолання [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/NacGosp/2011/Yakubovskiy.pdf>.
4. Концепція проекту Загальнодержавної цільової економічної програми розвитку промисловості на період до 2017 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/947-2008-%D1%80>.
5. Дунаев І.В. Імпортозаміщення: державна політика і процес вибору для України на етапі подолання наслідків економічної кризи / І.В. Дунаєв, В.Ю. Бабаєв // Збірник наукових праць Ін-ту економіки промисловості НАН України. – 2011. – № 2. Ч. 2. – С. 128–147.

6. Собкевич О. Щодо фінансових механізмів структурних змін у промисловому секторі [Електронний ресурс] : аналітична записка / О. Собкевич, А. Шевченко. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/460/>.
7. Плющик І.А., Огородник Р.П. Аналіз ефективності застосування політики імпортозаміщення у світі [Електронний ресурс] : – Режим доступу : http://archive.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ei/2011_43/pdf/30_Plyu.pdf